

steći sreću. Takvu upotrebu nalazimo i kod Dositeja: *Koji se uzda da će s pomoću pritvorstva druge varati*. Upotreba instrumentala *pritvorstvom* ne bi ni ovdje promijenila značenje rečenice. Sredstvo je kazano i u ovoj Vukovoj rečenici: *Dobrinjac pomoću Rodofinikove svjedodžbe i preporuke načini se poslanikom*.

Iz tih primjera vidimo, da se sredstvo u prenesenom značenju može reći izrazima *s pomoću* ili *pomoću*. Pogrešno je na ovaj način kazivati neko konkretno sredstvo, na pr. *Naše trešnje pripremljene su za izvoz pomoću aviona*. Takav obrat sa *pomoću* niti je potreban niti je uobičajen. Trebalo je reći: *izvoz avionom*, jer je avion konkretno sredstvo, kao i kola ili koje drugo vozilo.

PITANJA I ODGOVORI

DOŠKOLOVANJE ILI DOŠKOLAVANJE ILI JEDNO I DRUGO?

Utvrđeno je već, i to stoji, da naša privredna, društvena i kulturna dinamika utječe i na razvitak našega jezika. Tome utjecaju valja pripisati i postajanje sve novih i novih riječi.

Tako se u našem govornom jeziku i u štampanim tekstovima najednom pojavio glagol *doškoloovati*. Ja sam se prvi put susreo s tim glagolom čitajući jedan koreferat u Komisiji za pitanja ideološko-političkog rada u Četvrtom kongresu Saveza komunista.¹ Taj glagol nastao je kao točan izraz one naše društvene aktivnosti, koja je baš sada, upravo u ove naše dane, usmjerena na stručno uzdizanje kadrova, koji treba da dopune i dovrše svoje školovanje i obrazovanje. Glagol *doškoloovati* i gramatički pravilno izriče pojam, koji smo inače prisiljeni izricati opisno, s više riječi: *dovršiti školovanje, dopuniti obrazovanje* (na pr. odraslih) i t. d. Da još određenije kažem, po svome postanku i po svome značenju glagol *doškoloovati* ide u skupinu finitivnih glagola. To su glagoli, koji znače *do kraja izvesti rad-*

nju, na pr. *dograditi* (dovršiti građenje), *dohraniti* (dovršiti hranjenje), *doslušiti* (dovršiti služenje) i t. d. Svima tim glagolima to značenje daje baš prijedlog (prefiks) *do*. Tako nas uči gramatika, koja kaže, da *prijedlozi* (prefiksi) daju glagolima, s kojima su složeni, različna značenja.²

Osim spomenutog finitivnog značenja, što još postizavamo, kad prosti nesvršeni glagol *školoovati* složimo s prijedlogom (prefiksom) *do*? Dobivamo složeni *svršeni* glagol. A to je ono, što nas u ovaj čas naročito zanima. Zašto? U pedagoškim redovima, u pedagoškoj štampi, a odatle i u ostaloj štampi, uz glagol *doškoloovati* javlja se i njegova glagolska imenica *doškolovanje*, pa se nameće pitanje, smijemo li tu glagolsku imenicu primiti u književni jezik.

Pozovimo se na gramatiku književnoga jezika. Što kaže gramatika o tvorbi glagolskih imenica? U Brabec-Hraste-Živkovićevoj »Gramatici hrvatskoga ili srpskog jezika« čitamo doslovno:

»Glagolska imenica tvori se tako, da se pridjevu trpnom doda nastavak -je: čitā-

² Brabec - Hraste - Živković, Gramatika hrvatskoga ili srpskog jezika, Zagreb — 1952., str. 160. i dalje.

¹ Vjesnik, broj od 8. IV. 1959. god.

nje, písānje, računānje, súđenje, pūšenje, klicānje.

Glagolske imenice tvore se redovno od nesvršenih glagola. Takve su sve gore spomenute imenice. Rjede se glagolske imenice tvore od svršenih glagola, zato su one rijetke u narodnom govoru, ali sve brojnije u govoru inteligencije i stručnjaka različitih struka. Od svršenih glagola imamo imenice: vjenčānje (i vjenčānje), stvarēnje, prosūće, svanuće, oslobođenje, unapredēnje.³

I glagolska imenica *doškoloavanje* načinjena je, razumije se, od pridjeva trpnog i nastavka -je: doškoloavan-je. Međutim, glagol doškoloavati je svršen, a gramatika, vidjeli smo, kaže, da se glagolske imenice redovno tvore od nesvršenih glagola. Hoćemo li, dakle, imenicu *doškoloavanje* svrstati među one glagolske imenice, koje su u redovima inteligencije i stručnjaka različitih struka postale od svršenih glagola i ušle u književni jezik, ili ćemo je odbaciti, kao što bismo odbacili imenice: *prespāvānje*, *skūhānje* i sl.?

Morat ćemo je zadržati u književnom jeziku. Zadržat ćemo je, prvo, jer već postoji presedan u gore spomenutim imenicama načinjenim od svršenih glagola i, drugo, što ne postoji mogućnost da od prefigiranog svršenog glagola doškoloavati načinimo nesvršeni glagol, koji bi sačuvao i prefiks *do* i značenje, što mu ga daje baš taj prefiks. Za prihvaćanje te imenice govori i činjenica, da u Benešićevu »Hrvatsko-poljskom rječniku« nalazimo i glagolsku imenicu *propuťovānje*, koja je također postala od svršenog glagola, od glagola *propuťovati*. Taj primjer navodim samo usput i samo zato, što glagol *propuťovati* ide u VI. vrstu, kojoj pripada i glagol *doškoloavati*.

*

Ali u ovoj prilici ja idem više za tim, da upozorim na drugi jedan naš glagol, koji ima jednako značenje kao i glagol *škōlovati*, samo kao da ga taj u posljednje vrijeme sve više istiskuje iz upotrebe. A

³ Isto, str. 103. i dalje.

s nepravom. To je glagol *škōlati*.⁴ On ima sve uvjete za život kao i onaj prvi, čak i jednu prednost.

Da između glagola *škōlati* i *školoavati* nema razlike u značenju, mogu nam potvrditi i primjeri, koji se uz te glagole navode u Broz-Ivekovićevu »Rječniku hrvatskoga jezika«. Tamo se uz glagol *škōlati* navodi primjer: Lako tebi jedinca sina *škōlati*, a uz glagol *školoavati* navodi se kao prvi primjer: Knezu su najviše manisali ljudi mladi, više ili manje *školoavani*, a kao drugi primjer: Ovi žele da *školuju* i *žensku decu*. (U sva tri primjera te su riječi stampane kurzivom i u Rječniku.) I onda, kada prosti nesvršeni glagol *škōlati* složimo s prijedlogom (prefiksom), dobit ćemo složeni svršeni glagol *doškōlati*, i on će također imati značenje *do kraja izvršene radnje*, dakle sve kao i glagol *doškoloavati*.

Međutim, ipak postoji i razlika: nema potrebe da od svršenoga glagola *doškoloavati* tvorimo glagolsku imenicu, kao što je to slučaj sa svršenim glagolom *doškoloavati*. Mi, naime, možemo složeni svršeni glagol *doškōlati* pretvoriti u nesvršeni, a da on sačuva i prefiks *do* i značenje, koje mu taj prefiks daje, i onda od toga nesvršenoga glagola tvoriti glagosku imenicu, što je baš u duhu narodnoga jezika. Glagol *doškōlati* ide, naime, među glagole V. vrste s osnovom na samoglasnik. A iz gramatike znamo, da od takvih glagola s pomoću nastavka *-va* možemo izvoditi učestale (iterativne) glagole. A ti su nesvršeni. Kao što, na primjer, izvodimo od prostog glagola *večerati* učestali glagol *večeravati* ili od složenog glagola (*is*)*kušati* učestali glagol (*is*)*kušavati*, tako možemo i od složenog glagola (*do*)*škōlati* izvesti učestali glagol (*do*)*škōlavati*. A kako od glagola *doškōlavati* pridjev trpni glasi *do-*

⁴ U Broz-Ivekovićevu »Rječniku hrvatskoga jezika« i u Benešićevu »Hrvatsko-poljskom rječniku« taj je glagol obilježen brzim akcentom: *škōlati*. Sumnjam, da se na velikom području taj glagol izgovara s tim akcentom.

škòlāvān, to ćemo od njega dobiti s pomoću nastavka *-je* glagolsku imenicu *dòškòlāvānje*. Od glagola *doškolovati*, naprotiv, ne možemo izvesti učestali (iterativni) glagol, dakle ni nesvršeni, jer je to denominativni glagol VI. vrste s osnovnim nastavkom *-ova*. Prednost je glagola škòlati (dòškòlati) pred glagolom škòlovati (dòškòlovati) očita.

Prema svemu iznesenom, ako već dopustimo u književnom jeziku upotrebu glagolske imenice *dòškòlovānje* od svršenog glagola *dòškòlovati*, ne ćemo smjeti zapustiti ni imenicu *dòškòlāvānje* od nesvršenog glagola *dòškòlāvati*.

Ante Erdeljac

NA RASPOLOŽENJU ILI NA RASPOLAGANJU?

Izraz »na raspoloženju« često možete čuti u svakidašnjem govoru naših ljudi.

»Doći ću, iako imam *na raspoloženju* vrlo malo vremena« — obećat će vam neki revnostačinik »honorarac«.

»Molim Vas, da slobodno računate sa mnom, ja Vam uvijek stojim *na raspoloženju!*« — reći će taj isti čovjek svome šefu.

»Sav novac i cijelo imanje ostavljam *na raspoloženje* svome sinu jedincu« — napisat će u oporuci neki bogati seljak.

To »na raspoloženju« i »na raspoloženje« znači u ovim kao i sličnim primjerima, da se nekome daje ili ostavlja nešto, čime po slobodnoj volji može *raspolagati*. Čak se i čovjek čovjeku stavlja »na raspoloženje«, dakle da mu služi, kad god ovome ustreba. Neki u ovakvim slučajevima govore: »na raspolaganju«, a ne »na raspoloženju«. Koji je od ta dva izraza bolji?

Imenica *raspoloženje* postala je od glagola *raspoložiti*. Ona znači *duševno stanje* i *psihički stav* (prema kome ili čemu). Ako raspoloženje uzmemo u tom značenju, onda se nikako ne može reći: *imam na raspoloženju malo vremena*. Kako to čovjek može imati na svom psihičkom stanju malo vremena? S vremenom se može *raspolagati*, a

ako ga čovjek nema dovoljno, reći će: *na raspolaganju* imam vrlo malo vremena. U ovom slučaju dakle mjesto *raspoloženje* treba pisati *raspolaganje*, jer je ta imenica postala od glagola *raspolagati*, a ne *raspoložiti*.

To se potvrđuje i u Akademijinu »Rječniku«. U 55. sv. toga rječnika piše:

»raspolágânje, n. nom. verb. od raspologati; razredívanje, razmjéšťanje, postupanje, određivanje. Samo u Ivekovićeve rječniku s naznač. akc. (radnja, kojom tko raspolaže što i čime), s primjerom iz Miličevića, koji vidi dalje.« (Str. 199b.)

Dalje se između ostalih navode i primjeri:

1. »Ovdje ćemo... govoriti... o raspolaganju loza u tačke. Bolić sov. 1, 201.« Tu raspolaganje znači *razmjéšťanje* (u prostoru).

2. »Oni treba danak od tri talira po imanju svakog brata da podele najpravijim načinom, kako mi ne bi sirotinja dolazila i tužila se na nepravo raspolaganje. Nov. srb. (1835) 36.« Ovdje raspolaganje znači isto što i *raspodjeljivanje* (*raspodjela*).

3. »Račun davati o novcima, koji se pod raspolaganjem glavne kontrole nalaze. Nov. srb. (1834) 92.« (Str. 200a.)

Ovdje nije jasno, da li je novac dat *pod kontrolu* ili *na korištenje* glavnoj kontroli. Ako znači ono prvo, onda je *raspolaganje* isto što i *kontroliranje*. Danas međutim takvoga značenja ta imenica nema (barem koliko je meni poznato). U savremenom jeziku *raspolaganje* se uzima kao: *postupanje* (*s kim ili čim*) *po vlastitoj volji, po vlastitom nahodanju*. Isp.: Dajem ti novac na raspolaganje (t. j. da ga troiš i ulažeš, raspodjeljuješ, kako sam hoćeš); Imam dosta vremena na raspolaganju (t. j. mogu da ga rasporedim, kako hoću da ga provedem, gdje hoću) i t. d.

I u svim drugim slučajevima, gdje se što odnosi na radnju od glagola *raspolagati*, treba govoriti *raspolaganje*, a ne *raspoloženje*.

Bolji je dakle izraz »na raspolaganju« nego »na raspoloženju«.

Milan Šipka